

„ПЕРЕЊЕ ПАРИ“ - ОПАСЕН ПРЕДИЗВИК ЗА НАЦИОНАЛНАТА БЕЗБЕДНОСТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Кратка содржина

Овој труд е наменет за објаснување на природата, моделите, историјата, фазите и можните посредници во процесот „перење пари“ како еден аспект на организиранот криминал.

Во овој труд се анализира негативното влијание на перење пари врз системот за национална безбедност на Република Македонија, како и тековните меѓународни иницијативи за спречување на овој процес, заради процена на идните потенцијали потребни за ефикасно спроведување на законот.

Глобалните одговори на предизвикот на перење пари би можеле да бидат во форма на подигнување на свеста за овој феномен, особено за неговото социо-економско влијание, создавање на неопходни правни и институционални рамки и зајакнување на меѓународната соработка.

Клучни зборови: ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ, „ПЕРЕЊЕ ПАРИ“, НАЦИОНАЛНА БЕЗБЕДНОСТ, ФИНАНСИСКИ СЕКТОР, СОРАБОТКА.

Вовед

Перењето пари не е нов феномен-криминалците отсекогаш се обидуваале да ги сокријат средствата кои потекнуваат од нивната криминална активност. Иако во текот на долг период оваа активност се сметала за маргинален проблем, по експанзијата на трговијата со дрога, перењето пари стана составен дел од секоја сериозна криминална дејност.

Меѓународната заедница кон крајот на осумдесеттите години на минатиот век, го препозна перењето пари како закана за демократијата, човековите права и владеењето на правото кои се основни вредности на современите демократски држави. Како заканувачки феномен, перењето пари ги проширува своите димензии користејќи ги интензивните процеси на глобализација, технолошка трансформација и европската интеграција.

Добивката од криминалот, која е главно во форма на готови пари, мора да биде „исчистена“, за да може потоа повторно да се користи од страна на криминалците. Перењето на пари вклучува серија на финансиски операции (депозити, нивно повлекување, трансфери итн.) кои на крајот резултираат со тоа што валканите пари од криминалот стануваат чисти пари, кои можат да се користат за легитимни деловни активности. Всушност „исчистените“ валкани пари се „рециклираат“ низ легитимните бизниси, а оттаму навлегуваат на легитимниот пазар и се распространуваат низ целата економија. Организираниот криминал сега е препознатлив како „приоритетна закана“ за националната безбедност.

Поим за „перење пари“

Поимот „перење пари“ потекнува од англискиот збор “money laundering” што значи легализирање на капиталот стекнат на криминален начин, односно финансиски трансакции заради прикривање на вистинското потекло на парите и другите облици на капиталот на пазарот. Феноменот перење пари најчесто се опишува како прикриена, софистицирана и профитабилна криминална активност, а сторителите се исклучително интелигентни лица и секогаш чекор напред пред оперативните работници на државните органи и институции во чија надлежност е истражувањето на економско-финансискиот криминал со елементи на перење пари и други приноси од казнивите дела (Dj. Ignjatović, 2004:3). Природата на овој феномен најчесто се одвива во сферата на економијата, финансиите и високата технологија со која се вршат трансакциите на пари преку финансиските институции.

Глобализацијата на феноменот перење пари се изразува преку дејствувањето на организираниите криминални групи, кои за прикривање на потеклото и сопственоста на приносите и за одбегнување на контролата ги користат присутните недостатоци во националните легислативи и регулаторни шеми, флексибилноста и можностите за брзи трансфери на профити преку националните граници, неизедначеноста на регулативата за стопанисување на националните системи, а особено бројните банкарски, осигурителни и други експозитури на различни земји. Проблемот на перењето пари особено добива во своето значење и димензија, во услови кога се знае дека новата глобална финансиска инфраструктура, што ги поврзува земјите и финансиските институции, како што се банките, брокерските куќи, берзите, инвестиционите фондови и другите финансиски институции во глобалниот механизам на размена сè повеќе излегува од контрола на државите. Исто така, професионалноста на активностите на транснационалните криминални групи, како и софисти-

цираноста на криминалните шеми кои се користат за перење на приносите од најразличен вид казнени дела, сè повеќе го издвојуваат перењето пари како независна криминална услуга, но и како неизбежен составен елемент на секоја поголема и профитабилна криминална операција (В. Камбовски, Наумовски: 53).

Појавата на перењето пари во меѓународни рамки се сфаќа како појава и проблем кој им се заканува на интегритетот на глобалниот финансиски систем, а истото се однесува и во национални рамки како сериозна закана на националниот финансиски систем во кој се вртат странски и домашни „валкани“ пари. Проблемот е посериозен, ако се знае улогата на стручните лица во финансиските институции кои се криминализираат под влијание на корумптивните понуди и се вклучуваат во криминалната игра со изнаоѓање начини и советодавна улога за да „испраните пари“ се насочат во инвестициски проекти со што се овозможува најлесно рециклирање на незаконски стекнатите приноси од казниви дела.

Перењето пари им овозможува на криминалните организации да купат заштита за себе и својот профит, преку корупција и да ја консолидираат својата економска моќ, навлегувајќи во легалната економија, со што ја создаваат најважната врска меѓу криминалниот свет и легалното општество (С. Тасева, 2003: 21).

Процесот на трансформација на нелегалните пари во легални подразбира нивно вклучување во легалниот финансиски систем, односно незаконски стекнатите пари преку финансиските институции каде се прикажуваат како легални, влегуваат во легалниот финансиски систем и претставуваат легално стекнат имот на сторителите на криминалните активности кои успеале на незаконски стекнатите пари да им обезбедат легитимитет.

Перењето пари најопшто би можело да се дефинира како постапка за прикривање на постоење, илегалност на изворите и употреба на приходите кои се резултат на криминална активност, т.е. нивна легализација. Измамата е центарот на целата постапка на перењето пари преку лажното прикажување на надлежните институции за потеклото на имотот, како законски и негово користење како законски стекнати приходи.

Перењето на пари е илегална, сè повеќе употребувана санкционирана активност, со фалсификување на деловно-финансиската документација, или вршење на други дејствија за да парите стекнати со недоволени активности се прикажат како законски стекната добивка од стопански дејности.

Добивката или користа од меѓународниот организиран криминал ја достигнува вистинската вредност кога ќе се „влее“ во легалните финансиски текови односно во легалната економија. Овој процес на „чисте-

ње“ на парите од страна на криминалците кои се стекнати со криминални активности („валкани пари“) за да се изгуби трагата за откривање на нивното потекло. Кон овој „финансиски процес“ прибегнуваат многубројните актери од мрачниот свет на криминалот кој со криминални, нелегални активности прибавуваат огромни суми „валкани пари“.

Според извештајот на Претседателската комисија, „перењето пари“ се дефинира како „процес со кој некој го прикрива постоењето, илегалното потекло или незаконската употреба на приходите, за после тоа да ги прикаже како да изгледаат легитимни“ (Presidents Commission on Organized Crime, 1984).

Со заострување на банкарските контроли насочени кон попречување на овие активности на меѓународните групи на организираниот криминал, тие се насочија кон другите финансиски установи како што се менувачниците, фирмите за пренос на готови пари, компаниите кои се занимаваат со префрлување на кешот во чекови и обратно, лотарии, кладилници и со многу други трансакции во определени држави-државички кои се означени како „рај“ за трансфер и „перење валкани пари“ од различни дестинации во светот карактеристични за тајниот свет на овој бизнис.

Процес на „перење пари“

„Перење пари“ претставува високо-организирана, професионална и интелектуална дејност која ги зафати сите држави во светот. Во неговото спроведување се вклучени врвни банкарски експерти и голем број финансиски и компјутерски експерти со огромно искуство во оваа софистицирана банкарско-финансиска сфера (М. Котовчевски, 2008). Оваа криминална активност може да се изврши и од страна на три или помалку учесници. Секако тој број може да биде и помал заради воведувањето on-line банкарство.¹

Парите се парат на многу начини, а тоа е уште повеќе олеснето и преку електронско банкарство и методите на исплата. Најчест метод за „перење пари“ е пренос-трансфер на фондовите надвор од одредената држава преку агенциите за плаќање на жиро-сметка и посебно преку облиците за трансфер на парите со налози („преку жица“-electronic wire transfers), со т.н. Интернет банкарство, казина и др. коцкарски установи (R. Langhorne, 2006: 169).

Сложениот процес на „перење пари“ најчесто може да се подели

¹ Видете, на пример, поканата на British Virgin Islands за извршување на анонимни деловни активности и банкарство преку интернет страницата на владата. Достапно на: <http://www.bviibc.com>

во три фази и тоа: во првата фаза се врши пласман на парите; втората фаза го опфаќа процесот на прекинување на врската со изворот на средствата; и третата фаза ја претставува интеграцијата со која вршителот на кривичното дело ги презема испраните пари (Дирекција за спречување на перење пари и финансирање тероризам).

I. Фаза на пласман-претставува фаза на првото воведување на „валканите“ пари во светот на легитимноста. Притоа се користат различни техники и методи почнувајќи од купување стоки и услуги до депонирање пари во банкарскиот и финансискиот систем преку повеќе секундарни трансакции кои го маскираат вистинскиот депонент. Со цел да биде намален ризикот во оваа фаза најчесто се користи операцијата “smurfing” или разложување, на тој начин што сумата за перење се дели на помали износи, најчесто меѓу разни поединци или фирми и потоа се воведува во легитимниот бизнис. Откако главната сума ќе биде поделена на помали износи, понатаму со нив може да се купуваат финансиски инструменти, да се користат како депозити во банките или да се пласираат во легитимните дејности како што се клубови, ресторани и казина.

II. Фаза на прикривање-“layering”, чија цел е да се прикрие трагата на нелегитимните средства со прекинување на документационата трага која се создала во фазата на пласманот. Исто како и во фазата на пласманот, во фазата на прикривањето се користат различни техники и методи за прикривање на изворот на средствата и тоа преку оформување на фиктивни правни лица во оф-шор јурисдикции,² преку повеќеслоен пренос и враќање на средствата, преку лажни трансакции и фиктивни фактури или преку вложување на парите на меѓународните финансиски пазари во акции или други хартии од вредност.

III. Фаза на интеграција-доколку последните две фази се успешно завршени, парите добиваат потполн легитименет и сторителот на кривичното дело може непречено и без ризик да ги користи, но овој пат како „чисти“ пари. Значи целта на интеграцијата е повторно враќање на испраните пари кај сопственикот кој понатаму ги користи за свои потреби (Дирекција за спречување на перење пари и финансирање тероризам).

---

² Забелешка: Терминот оф-шор јурисдикција означува земја која со сите сили се обидува да привлече капитал од други земји и во таа насока им нуди на странските инвеститори и трговци голем степен на доверливост кој често значи и целосна анонимност во однос на регулаторните и другите надлежни органи на соодветната странска земја. Повеќето оф-шор јурисдикции нудат помали даноци за инвестициони компании, додека индивидуалните инвеститори не плаќаат никаков данок на добивка.

Перењето пари и финансирањето на тероризмот се појавуваат во повеќето земји во светот, но особено во оние со комплексни финансиски системи, земји со недоволна, неефикасна или инфраструктура подложна на корупција.

Во Република Македонија, првата можност за перење на пари беше создадена со воведување на еврото во 2000-та. Оттогаш, беа депонирани значителни износи на готови пари од Косово, со што Македонија не регистрира промет во електронското банкарство. Во 2006 година, перењето пари е главно детектирано како избегнување на плаќање данок, криумчарење лекови, фиктивни фактури, злоупотреба на службена должност и овластување, измама итн. Сè на се, регистрирани се 20 случаи со вклученост на неколку организирани криминални групи извршени од страна на 63 лица.

Организираните криминални групи, исто така, имаат потенцијал да ја ослабнат стабилноста на глобалните финансии низ активности на перење на голема количина на пари (G. McClure, 2000). Финансиската штета за Македонија изнесува 2,6 милиони евра. Дирекцијата за спречување на перење пари во 2006 година, испратила 20 пријави до надлежните владини агенции за нивна натамошна истрага, а блокирани се повеќе од 2,9 милиони евра (CARPO Regional Project, 2007: 39). Слично како и во другите земји во регионот, националните власти спровеле истрага во три случаи, сметано од 1997 година, кои укажуваат на цврсти меѓународни врски.

Во голема мера, пласманот и слоевитоста во прикривање на приносите од криминал се врши преку злоупотреби на нерезидентни банкарски сметки; трансфери преку свифт системот-систем што овозможува брзо префрлање на паричните средства; тргување со недвижен имот и други стоки; работење со претпријатија формирани во off-shore центрите; злоупотреба на фирмите за увоз-извоз; основање на друштво со едно вработено лице со цел да се прикријат криминалните приноси; и физичко пренесување на готови пари преку граница.

Во повеќето случаи на перење пари, учествуваат истите групи кои се вмешани и во нелегалниот пазар на затајување даноци и царина. Заработувачката се пере преку лица кои ја користат својата висока положба, во политиката или економијата, за да ја пласираат незаконската заработувачка преку фиктивни фактури (на пр. големи количини безвредна трговска стока) или преку компании за прикривање.

Нелегално стекнатиот профит може повторно да се инвестира во криминален бизнис или пак, легален бизнис, отворен или прикриен. Заради спречување на заплена и конфискација, имотот се пере така што останува непрепознатлив и не се двои од легитимно заработените пари (CARPO Regional Project, 2007: 36).

„Перењето пари“ е криминално кривично дело кое дефинитивно не може да се сузбие со изолирани акции на државата поради специфичната природа која, во основа, е транснационална. Како што веќе напоменавме, стратегијата на организираниите криминални групи е профитот кој е стекнат со криминал да биде претворен во имот кој ќе има формално-легален финансиски извор. Дополнително треба да се интервенира во прописите за „банкарска тајна“, „бројните банкарски сметки“ и „сметките на непознати сопственици или сметки на друго име“.

Превентивни мерки и законска регулатива за спречување на перење пари

Перењето пари обично се врши во меѓународен контекст, за да може да биде прикриено криминалното потекло на финансиите. Мерките усвоени само на национално ниво, без да се земе предвид меѓународната координација и соработка ќе имаат ограничен ефект.

Земјите од Југоисточна Европа започнаа да поставуваат рамка за спречување на перење пари и финансиско-разузнавачки служби. Сепак, финансиските истраги како есенцијално средство за следење на имотот стекнат со криминал допрва треба да се спроведат во пракса.

Методите за перење пари во Југоисточна Европа можеби се помалку софистицирани во однос на Европските и другите земји со подобро развиени финансиски пазари.³ Иако поголем дел од земјите известуваат дека инвестициите на имот стекнат со криминал во легален бизнис станува редовен дел од *modus operandi* на организираниите криминални групи (и има значително влијание на општествениот, економскиот и демократскиот развој во сите држави) како што се покажа, меѓу другото во повеќе истраги, кривични гонења и осудувања за перење паритаквата практика допрва треба да биде имплементирана од страна на земјите во Југоисточна Европа.⁴

Перењето пари претставува кривично дело кое го прават сите ор-

---

³ Забелешка: Работната Група за финансиски активности ги наведе следниве трендови во перење пари и нивната евентуална врска со финансирање на тероризмот: *wire transfer*, злоупотреба на непрофитни организации, „чувствителност на осигурителниот сектор“, „измами со ДДВ“, „казино и коцкање“, „shell компании и прекуокеански банки“. Во јуни 2006 година, FATF (Financial Action Task Force) објави специјален извештај за „перење пари базирано на трговија“ кој се фокусира на операциите на увоз и извоз; во март 2007 година следеше специјален извештај за измама со ДДВ, а во ноември 2007 година, специјален извештај за новите методи на плаќање (припејд картички, интернет системи за исплата, исплати по мобилен). Покрај тоа, Еуропол информира за алтернативни системи на дознака како што се „hawala“ или „hung fei“.

⁴ Забелешка: Редовна евалуација за ефективност во борбата против перење пари се врши преку мониторинг системите на Советот на Европа MONEYVAL, достапно на: www.coe.int/moneyval

ганизирани криминални групи заради легитимирање на илегално стекна-тиот имот, а на глобално ниво претставува уште поголем предизвик, осо-бено во однос на финансирање на терористички организации. Во Ев-ропските земји, повеќето истраги на организиран криминал се поврзани со дрогата, па би се претпоставило дека најголем дел од перењето пари се открива при откривањето на трговијата со дрога.

Перењето пари и финансирањето на тероризмот честопати вклучуваат слични трансакции, чија цел првенствено е прикривање. Инвол-вираните во перење пари пуштаат во оптек нелегални средства преку легалните канали за да го прикријат нивното илегално потекло, додека оние кои го финансираат тероризмот вршат трансфери на средства од легално и од нелегално потекло, за да ја прикријат нивната намена-пома-гање на тероризмот.

Проценките на експертите дека испраните пари во светот го-дишно би можеле да ја достигнат сумата од 1,5 милијарди евра треба да претставуваат аларм за сите надлежни институции инволвирани во бор-бата против ова општествено зло. Перењето пари добива сè повеќе гло-бални карактеристики, а тоа на државите им ја наметнува потребата од сè поголема соработка и координација заради успешно прекинување на синцирите на меѓународниот криминал. Експанзијата на меѓународниот тероризам бара соработка меѓу државите, бидејќи не е можно да се от-кријат и да се прекинат каналите на финансирање на тероризмот доколку не постои размена на информации и координирана заедничка акција на меѓународно ниво. Оттука и работата на Дирекцијата за спречување па-ри не е свртена само на внатрешен план, туку во голема мерка е насоче-на кон соработка со соодветните институции од другите земји. Перма-нентната динамика на законодавството во оваа сфера е последица нè само на постојаното усовршување на техниките на перење пари, туку и на постојаните промени во меѓународните прописи што ја регулираат оваа материја, а кои мораат да бидат имплементирани и во националното законодавство (Дирекцијата за спречување на перење пари, 2006).

Дефинирањето на поимот перење пари е опфатено со следните меѓународни документи кои претставуваат меѓународна основа за ин-криминирање на перењето пари:

- Виенската конвенција на ООН за незаконски промет со наркотич-ни дроги и психотропни супстанции од 1988 година;
- Базелската декларација за превенција на злоупотребата на бан-карскиот систем за целите за перење пари од 1988 година;
- 40-те Препораки на групата ФАТФ објавени во извештајот од 1990 година кои обезбедуваат насоки за тоа како земјите можат

самостојно или заеднички, да му се спротивстават на криминалитетот на перење пари;

- Конвенцијата на Советот на Европа-Стразбуршка конвенција за перење, откривање, заплена и конфискација на приносите од криминал од 1990 година;
- Конвенција против транснационалниот организиран криминал на ООН-Конвенцијата од Палермо од 2000 година и
- Конвенција за перење, откривање, заплена и конфискација на приносите од казниво дело и финансирање тероризам-дополнување на Стразбуршка конвенција од 2005 година.

Досегашното искуство покажа дека организираните терористички групи, исто така, го злоупотребуваат светскиот финансиски систем за да ги финансираат нивните илегални активности, со што се поставува сериозен ризик за искористување на финансиската институција за криење на парите добиени од тероризам. Затоа мерките наменети за превенција на перењето пари, треба да се прошират и на финансирањето на тероризмот.

Воспоставувањето на ефикасен систем против перење пари, е потребен во многу земји преку примена на национални и интернационални мерки и нивен редовен мониторинг преку меѓународни тела за борба против перење пари и финансирање на тероризмот (Дирекција за спречување на перење пари, 2004).

Законската регулатива која ја третира проблематиката на перење пари во Република Македонија се заокружи со донесување на Законот за спречување на перење пари, (Службен весник на РМ бр. 70/01 од 5 септември 2001) кој беше донесен на седница на Собранието на РМ одржана на 29 август 2001 година, а стапи на сила на 13 септември 2001 година. Со овој закон, чии одредби се содржани во 35 члена се утврдуваат мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари, како и организирањето и контролата за нивната примена. Во текот на двегодишната примена на овој закон произлегоа одредени недостатоци и несогласеност со меѓународната регулатива. Како резултат на тоа во 2004 година беше донесен Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело (Службен весник на РМ бр. 46/04 од 20 јули 2004) усогласен со меѓународната регулатива. Со овој закон, се утврдуваат мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари и финансирање на тероризам, како и организирањето и контролата на нивната примена.⁵ Со измените во Кривичниот закон, (Службен весник

---

⁵ Забелешка: Перењето пари, исто така, е регулирано и во одредбите на следните закони: Закон за кривична постапка (Службен весник на РМ бр. 15/97, 44/02 и 74/04), Закон за финансиска полиција

на РМ бр. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03 и 19/04), членот 273 кој се однесува на перењето пари и други приноси од казниво дело е усогласен со меѓународната регулатива.

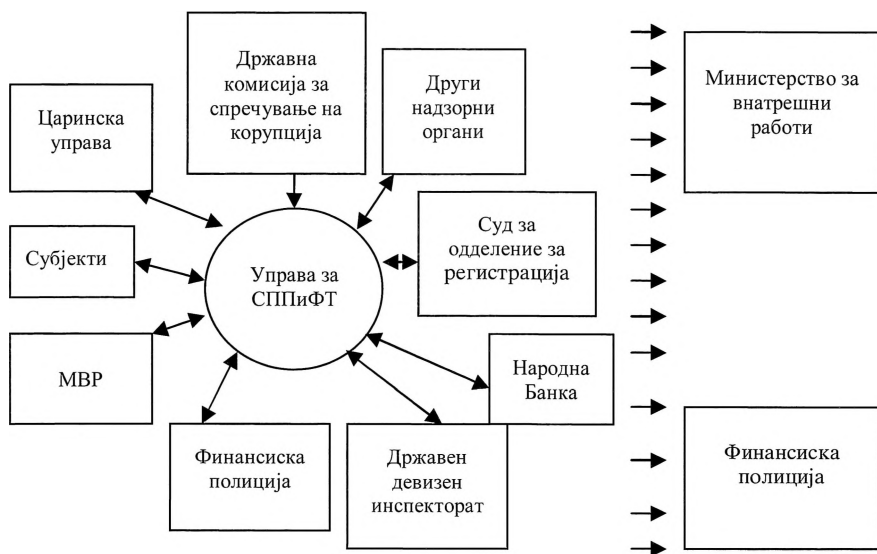
Перењето пари ги инкриминира сите дејствија на пуштање во оптек, примање, преземање, заменување, раситнување, конверзија или пренос на пари како и продавање, подарување, купување, примање во залог или пуштање во друг вид на промет на имот или предмети за да се прикрие нивниот вистински извор, локација, движење или сопственост.

Улогата на меѓуинституционалната соработка

Меѓуинституционалната соработка е неизбежен фактор во сузбивањето на перење пари и други приноси од казнено дело и финансирање тероризам. За подобро функционирање, соработка и координација е формирано советодавно тело во кое членуваат претставници од повеќе државни институции и органи: Дирекција за спречување перење пари, Министерството за внатрешни работи, Финансиска полиција, Јавно обвинителство, Државна комисија за спречување на корупција, судството и супервизорските органи: Народна Банка, Одделение за супервизија на осигурување при Министерството за финансии, Управа за јавни приходи, Државен девизен инспекторат, Царинска Управа, Комисија за хартии од вредност, Комисии при Коморите на адвокати и нотари, комисии на ревизори и сметководители.

На своите состаноци ова советодавно дело ги разгледува прашањата и проблемите кои настануваат најпрво при спроведувањето на законската обврска на институциите кои се обврзани до Управата да доставуваат податоци, институции и државни органи кои соработуваат при откривање на криминални активности при постоење на основи на сомнение за сторен криминал или криминал кој се подготвува.

Заради поефикасно добивање податоци од финансиските институции, а во рамките на меѓуинституционалната соработка во август 2006 година е потпишан меморандум за соработка меѓу Управата и Народната банка на РМ за придонесување во интензивирањето на соработката и размената на информации и податоци со органот кој е надлежен да врши контрола над банките, штедилниците, менувачниците и давателите на услуги за брз трансфер на пари, за правилна и доследна примена на мерките и дејствијата за откривање и спречување на перење пари.

Шема за соработка на Управата за спречување на перење пари и финансирање на тероризам со други надлежни органи и институции

Меѓуинституционалната соработка во откривањето и спречувањето на перење пари и другите приноси од казниво дело произлегува, пред сè, од позитивните законски прописи на Република Македонија според кои законски предвидените институции и државни органи се должни да доставуваат податоци и информации до Управата и секое нивно неисполнување на обврската има елементи на криминално однесување и е законски санкционирано. Другите институции и државни органи имаат законска обврска да ги спроведуваат законите, односно да водат постапки за откривање, расветлување и докажување на криминални однесувања како конкретни кривични дела кои се гонат по службена должност.

Откривачката функција и гонењето на сторителите на криминални однесувања со елементи на перење пари и други приноси од казниви дела е во надлежност на органите на прогон-Јавното обвинителство, Полицијата и Финансиската полиција.

Правниот основ за соработка во борбата за спречување на перење пари и приносите од казнените дела се во законските прописи на државата, а институциите меѓусебе склучуваат договори, односно меморандуми за соработка кои претставуваат задолжителни правни акти меѓу

потписниците и имаат обврзувачки карактер. Како најчести форми на меѓуинституционална соработка се истакнуваат:

- размена на информации;
- изработка на заеднички анализи;
- заедничко планирање на оперативно-тактички мерки,
- истражни дејствија и посебни истражни мерки;
- водење заеднички предистражни постапки;
- заедничка едукација и размена на искуства.

Координацијата на институциите и државните органи е потребна поради усогласување на одредени активности, бидејќи при постоење на повеќе институции и државни органи со исти или слични надлежности, стратегии, работи и работни задачи, често доаѓа до судир на надлежност која се согледува во истовремено дејствување или паралелизам, дуплирање при преземање одредени законски овластувања во решавање на ист криминален случај. Исто така, постои и друга опасност, а тоа е префрлување на надлежност за постапување на еден или друг орган од најразлични причини, а како најопасна причина за непостапување или префрлување на надлежноста е корупцијата. Целта на координацијата е постоење на меѓусебна комуникација, соработка и планирање на заеднички акции при вршење на контроли за економско-финансиските криминални случаи кои речиси секогаш се испреплетени со бројни криминални активности вршени на повеќе места и во различни временски периоди.

Предност на меѓуинституционалната соработка, ако така може да се сфати, е улогата на коректив во работата на друга институција или надополнување на одредени активности, но секако, професионализмот во институциите и во нивното постапување треба да ја има главната улога. Субјективизмот е опасност за неоткривање на одредени елементи во расветлување и посебно во докажување на криминални однесувања, и го доведува во прашање успешното завршување на предистражната постапка, но и успешното водење на понатамошната кривична постапка.

Во Република Македонија последниве години се дооформени институциите за борба против организираниот криминал, корупцијата и перењето пари, но се направени и други активности во однос на прилагодување на законските прописи кон европските и меѓународните конвенции, а изготвени се и национални стратегии и акциони планови за постапување.

Согласно преземените обврски од Лондонската конференција за борба против организираниот криминал во Југоисточна Европа, Република Македонија во 2003 година подготви документ во кој се содржани конкретни мерки и активности на Министерството за внатрешни работи,

Министерството за правда и Министерството за финансии за меѓуинституционална соработка и координација преку преземање конкретни мерки и активности. Во овој документ нагласени се следните приоритети во соработката и координацијата:

- Воспоставување регионална мрежа на обвинители;
- Усовршување на регионалната соработка во согласност со меѓународните стандарди на подрачјето на правдата;
- Зајакнување на институционалните капацитети за спречување перење пари и финансиски криминал во рамките на Министерството за финансии;
- Основање Оддел за борба против организираниот криминал и корупцијата во рамките на јавното обвинителство на Република Македонија;
- Специјализација на судиите за борба против организираниот криминал;
- Сеопфатен оддел во борба против организираниот криминал во рамките на јавното обвинителство, тим на професионални истражители и
- Формирање централна единица за криминалистичко разузнавање (Годишна Национална Програма за подготовки за членство на Република Македонија во НАТО 2004-2005).

Меѓуинституционалната соработка на Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам со органите и институциите се реализира преку соработка со Царинската управа, Народната банка и субјектите кои имаат законска обврска да доставуваат финансиски податоци и извештаи. Соработката и координацијата при финансиски истраги поради постоење основи на сомненија за сторени кривични дела со елементи на перење пари други приноси од казниво дело и финансирање тероризам е главно по барање или иницијатива од органите на прогон-Министерството за внатрешни работи, Финансиската полиција и Јавното обвинителство, но и при постоење на сомненија Управата доставува свои извештаи и иницира замрзнување на банкарски сметки и финансиски трансакции.

Најлесен начин за стекнување богатства е со криминални однесувања на сторителите кои се во можност, ситуација, се на одредена општествена или јавна функција, или ги користат своите позиции на моќ и поврзаност со криминалните структури заради зголемување на личното и семејното богатство. Секако дека голема заслуга и придонес за да одредени поединци или криминални групи се стекнат со прекумерни богатства на одреден начин им го овозможува државата на безброј

начини. Одредени поединци заради стекнување на прекумерни богатства не бираат средства, начини и методи да се етаблираат во системот на власта преку заземање високи општествени функции во извршната или судската власт каде имаат голема моќ во одлучувањето, големи можности за нивна корумпираност, или вршење одредени работи и работни задачи во јавната администрација каде повторно имаат можности за криминални однесувања или нивни влијанија и овозможување за криминални однесувања на физички и правни лица за да во системот на економско-финансиските односи се стекнат со нелегални богатства.

Последици од процесот на „перење пари“–нарушување на интегритетот на финансискиот сектор

Како специфичен облик на економско-финансиски криминал кој претставува светски сериозен проблем и ја загрозува глобалната економија се перење пари и стекнување други приноси од казниви дела. Ова е посебен вид на организиран економско-финансиски криминал кој ги има сите карактеристики на организираност во подготвувањето и во криминалното дејствување и особено поврзаност и влијание врз процесот на прикривање на криминалните однесувања најчесто преку корумпирање на лица од финансиските институции каде „протекуваат“ парите, односно се овозможува започнување и завршување на процесот на нивно „перење“.

Процесот на глобализација, што започна кон средината на столетието (со трговијата и транспортот) доби особено забрзување како резултат на развојот на комуникациите и на информатичката револуција, овозможи меѓународната заедница да прерасне во глобално комуникациско село, во чии рамки функционираат соодветни транснационални субјекти од економска-финансиска, политичка и од правна природа. Експанзијата на активностите на транснационалните криминални групи сè повеќе придонесува за нараснување на потребата од заштита на легалните економии од навлегувањето на нелегалните криминални приноси (С. Тасева, 2003: 18).

Инвестирањето на криминалните групи со нелегални пари во легални бизниси не распознава граници, распознава само лабилни национални економии и правен систем за остварување на единствената цел за стекнување повисок профит и одбегнување казнена одговорност. Профитот од перењето пари покрај капиталната добивка за криминалната организација, се распоредува по претходно испланирани шеми за корумпирање на институциите надлежни за контрола на финансиските трансакции и институциите надлежни за истражување на економско-

финансискиот криминал. Со тоа криминалните организации ја консолидираат својата економска моќ директно навлегувајќи во националните легални економии.

Перењето пари е опасност за националните легални економии бидејќи:

- Претставува нелојална конкуренција на регистрираните фирми;
- Го пореметува економскиот развој;
- Влијае врз трговскиот развој;
- Ги намалува даночните приходи на државата;
- Нанесува штета на финансиските институции;
- Поттикнува корупција и
- Ја поткопува довербата на населението.

Проблемот на перење пари има глобални димензии од економски и безбедносен карактер поради што Организацијата на Обединетите нации го вбројува во типовите на опасни криминални појави и форми. Меѓународната заедница посветува големо внимание и е донесена Глобална програма против перење пари во која се предвидува давање помош на државите членки во нивелирање на националните законодавства со меѓународните документи, оспособување на органите за прогон и создавање единица за финансиски разузнавачка анализа на финансиските трансакции и изнаоѓање на нови методи и средства за успешно спротивставување на софистицираниот криминален настап на современите перачи на пари (Dj. Ignjatović, 2004: 10).

Финансиските институции кои се потпираат на криминалните приходи ќе се соочат со големи предизвици на соодветна контрола на имотот, обврските и процесите на работење. Она што ја отежнува задачата на банките во овој процес е фактот дека огромни суми пари можат да бидат евидентирани на одделни сметки, а потоа да исчезнат од истите сметки, без известување, преку сомнителни трансфери. Трансферите, исто така, ја загрозуваат ликвидноста на банките и го отежнуваат управувањето. Голем број банкротирања на банки ширум светот, вклучувајќи ја и првата интернет банка (European Union Bank), било поврзано со криминални активности. На пример, голем број банки на Балтикот банкротирале во текот на деведесеттите години поради големата количина на валкани пари (UN General Assembly Special Session on the World Drug Problem, 1998).

Мал број на земји спроведувале активни мерки за намалување на количините на „валкани средства“-исклучок се САД и Швајцарија. Меѓутоа, износот на средства кои успеале да го замрзнат и конфискуваат бил незначителен во споредба со целокупниот износ на илегални пари на

нивните финансиски пазари. Без оглед на зголемената контрола на големите финансиски институции, неодамнешните искуства откриваат дека и понатаму е можно да се „перат“ големи суми пари низ најголемите банки и нивните offshore филијали. Во истрагите спроведени последните неколку години, најчесто се спомнувани американските и швајцарските банки, како, Citibank, The Bank of New York и Union Bank of Switzerland (The World Bank Newsletter about Reforming Economies).

Проблемот со перење пари доби на својата актуелност по терористичките напади од 11 септември во САД, кога истражувачите откриле дека терористите кои биле поврзани со нападите користеле услуги на американските банки за вршење на своите активности.

Процесот на „перење пари“ може да предизвика нестабилност на националната економија и на глобалната економија имајќи ја предвид меѓузависноста на земјите во светот и според тоа е сериозна национална и меѓународна безбедносна закана (R. Langhorne, 2006: 169).

Перењето пари ја зголемува можноста финансиските институции да станат корумпирани или контролирани од страна на организирани криминални групи. Во рамки на овие институции постои цврста корелација меѓу перењето пари и незаконското дејствување на одделни службеници. Финансиските институции во земјите во развој се посебно ранливи на криминалните елементи кои ја употребуваат корупцијата за стекнување на влијание врз каналите за проток на валкани пари. Земјите во развој поради помалата ригорозна финансиска контрола се соочуваат со поголем проблем отколку развиените земји, бидејќи интересите на одделни криминални групи можат да доведат до контрола на целокупните финансиски институции.

Проблемот со перење пари е особено изразен во земјите во транзиција меѓу кои се вбројува и Република Македонија. Во овие земји дојде до суштински промени во врска со природата на казнивите дела, така што преку корупцијата и измамите, како и организираниот криминал се создадоа значителни незаконски приходи, а сето тоа му стои на патот на странските вложувања, развојот на демократијата и пазарната економија. Во Република Македонија работењето на пазарот, сè уште, главно, се одвива преку плаќање во готовина, повеќето од незаконитите дејства се одвиваат надвор од финансискиот систем, така што на институциите за откривање и за гонење на криминалот им е отежната работата, особено ако се има предвид дека истрагите за перење пари и во високоразвиените земји траат со години и за тоа се ангажирани цели тимови на високообучени професионалци.

Перењето пари има сериозни последици врз националниот и меѓународниот финансиски систем, а особено врз економијата на земјите во развој, што може да предизвика дестабилизација и на политички план.

Заклучок

Перењето пари како процес преку кој криминалците им даваат навидум легитимно потекло на приходите од криминал, е меѓународен феномен кој е распространет и кој е во постојан пораст во последните години. Тој може особено да ги погоди економиите кои се во процес на транзиција и кои нудат значајни можности за странски инвестиции. Финансиските контролни рамки во банкарскиот и во небанкарскиот сектор се помалку строги во овие земји отколку во другите, што ги прави особено подложни за операциите перење пари. Земајќи ги предвид различните илегални активности, вклучувајќи го и перењето пари од страна на организирани криминални групи во некои од овие земји и, во поедини случаи, нивните наводни инфилтрации во целокупните национални економии, од нивен витален интерес е да создадат и да одржат еден веродостоен финансиски систем способен за детекција, превенција и контрола на перење пари.

Од безбедносна гледна точка на национално (државно), но и на наднационално (регионално и глобално) ниво, можат да се идентификуваат нови појавни облици на организирани криминални групи кои досега не постоеја. Тоа се припишува на глобалните процеси на интернационализација и дезинтеграција. Дејствувањето на структурите на меѓународниот организиран криминал во РМ станува поинтензивно и дејствува мошне негативно врз загрозувањето на националната безбедност. Последница на таквата состојба е стагнација или успорување на процесот на развој на македонското општество, намалување на квалитетот на животот и загрозување на човековите права и слободи, односно дестабилизација и корупциско влијание врз темелите на општеството, економијата и политичките институции.

Имајќи ја предвид наведената поврзаност на „перењето пари“ со останатите видови кривични дела, може да констатираме дека кога станува збор за законската регулатива за спречување перење пари таа не се ограничува исклучиво на спречување на непосредните извршители на кривичното дело перење пари, туку целта е да се спречат и кривичните дела од кои потекнуваат парите, бидејќи ако вршителот на кривично дело перење пари е спречен да ги испере валканите пари, тој е оневозможен да врши понатамошни криминални активности. Од друга страна, со влегување во трага на кривичните дела од кои потекнуваат валканите пари, се доаѓа до трагата на сторителите и корисниците.

Борбата против перењето пари е една од најефективните средства за сузбивање на организираниот криминал бидејќи заедничкиот именител на целиот организиран криминал е потрагата по профит. Цврстината, интегритетот и стабилноста на кредитните и финансиските инс-

титудии и довербата во финансискиот систем како целина може да бидат сериозно загрозени со напорите на криминалците и нивните соработници или за прикривање на потеклото на имотот стекнат со криминал или заради испраќање пари по законски пат но за терористички цели.

Паралелно со ова, во РМ треба да се изгради и мрежа, проверка на вложувањето на капитал во финансиските структури на земјата, а посебно вложувањето со т.н. кеш уплати. Посебно е значајно да се формира центар за разузнавачки информации со добра меѓународна комуникација за да се идентификуваат списоци на фирми, имиња и канали од каде капиталот треба да се проверува при неговото вложување во Република Македонија.

Донесување соодветни законски прописи, формирање на посебни тела, остварување на одредени облици на меѓународна соработка, како и преземање на посебни акции за сузбивање на дејствувањето на организирани криминални групи вообичаено треба да резултира со спречување и откривање на таквите активности. Но, и покрај сите напори на државата да ги минимизира условите кои придонесуваат за создавање и развој на организирани криминални групи, во современи услови тие добиваат нови форми и содржини, и имаат негативни последици по националната безбедност.

Литература

- CARPO Regional Project, 2007. *"Update of the 2006 Situation Report on Organized and Economic Crime in South-eastern Europe"*, European Commission, Council of Europe, Strasbourg.
- Дирекција за спречување на перење пари и финансирање тероризам, „Национална стратегија за борба против перење пари и финансирање тероризам“, достапно на: <http://www.dspp.gov.mk>
- Дирекцијата за спречување на перење пари, 2004, 2006. *Годишен извештај*, Скопје.
- Годишна Национална Програма за подготовки за членство на Република Македонија во НАТО, (2004-2005).
- Ignjatović, Dj., 2004. *“Suzbijanje najtežih oblika kriminaliteta u uslovima tranzicije i nesigurnosti”*, Teški oblici kriminala, XVI Seminar prava, Budva.
- Котовчевски, М., 2008. *„Облици на криминално дејствување на транс-националниот организиран криминал“*, Зборник на трудови, Глобализација, мирот и безбедноста, Тони Милески (уредувач), Министерство за обрана и Филозофски факултет, Скопје.
- Langhorne, R., 2006. *“Global Politics”*, Oxford University Press Inc.
- McClure, G., 2000. *“The Role of Interpol in Fighting Organised Crime”*, Chief of the Organised Crime Branch at the Interpol General Secretariat in Lyon, France, International Criminal Police Review, No. 481, достапно на: www.interpol.int/Public/Publications.
- MONEYVAL* (мониторинг систем на Советот на Европа), достапно на: www.coe.int/moneyval.
- Presidents Commission on Organized Crime, 1984. *The Cash Connection: Organized Crime, Financial Institution and Money Laundering*, Washington.
- Службен весник на РМ бр. 70/01 од 5 септември 2001.
- Службен весник на РМ бр. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03 и 19/04.
- Службен весник на РМ бр. 46/04 од 20 јули 2004.
- Тасева, С., 2003. *„Перење пари“*, Дата Понс, Скопје.

The World Bank Newsletter about Reforming Economies, "*Foreign Loans Diverted in Monster Money Laundering?-The Mafia, Oligarsch, and Russia's Torment*", Beyond Transition, достапно на:

<http://www.worldbank.org/html/prddr/trans/julaug99/pgs11-13.htm>

UN General Assembly Special Session on the World Drug Problem, 1998. "*Money Laundering*".

Закон за брз трансфер на пари, (Службен весник на РМ бр. 77/03).

Закон за девизно работење, (Службен весник на РМ бр. 34/01, 49/01, 103/01, 54/02, 51/03 и 32/03).

Закон за финансиска полиција, (Службен весник на РМ бр. 55/02).

Закон за кривична постапка, (Службен весник на РМ бр.15/97, 44/02 и 74/04).

Закон за спречување на корупција, (Службен весник на РМ бр. 28/02).

Шкулиќ, М., 2003. „*Организовани криминалитет-Појам и кривично-процесни аспекти*“, Досије, Београд.

Williams, J., Beare, M., 2003. "*The Business of Bribery: Globalisation, Economic Liberalization and the Problem of Corruption*" in Beare. M edition: "*Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering and Corruption*", University of Toronto Press.

Tanja MILOSHEVSKA

MONEY LAUNDERING AS FORMIDABLE CHALLENGE TO NATIONAL SECURITY OF REPUBLIC OF MACEDONIA

Summary

This paper is aimed at explaining the nature, patterns, history, stages and possible intermediaries of money laundering as an aspect of organized crime.

This paper also has discussed the negative impact of money laundering on the national security system of Republic of Macedonia as well as the current international initiatives against it with a view to assessing the future potentials for an effective global enforcement.

Global responses to the challenges of money laundering could be in the form of raising awareness about the phenomenon, especially its socio-economic impact; creating the necessary legal and institutional frameworks; and of course, effective law enforcement and fostering international cooperation.

Key words: ORGANIZED CRIME, MONEY LAUNDERING, NATIONAL SECURITY, FINANCIAL SECTOR, COOPERATION.